ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

Jismoniy faollikni rivojlantirishda musiqiy-harakatli o‘yinlarning pedagogik samaradorligi

Sharipov Mirjalol Jamoladdin og‘li
Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Maxsus pedagogika:logopediya yo’nalishi talabasi
shakharipovmirjalol@gamil.com

Annotatsiya: *Maqolada o‘yin terapiyasining maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy faollikni rivojlantirishdagi roli o‘rganiladi. O‘yinlarning bolalarning motorik, psixologik va kognitiv rivojlanishiga ta'siri, shuningdek, pedagogik yondashuvlar va jismoniy faollikni oshirishga qaratilgan o‘yinlar tahlil etiladi. Tadqiqotlar o‘yinlarni bolalar rivojlanishining turli jihatlarini qo‘llab-quvvatlashda samarali vosita sifatida ko‘rsatadi.*

Аннотация: *В статье рассматривается роль игровой терапии в развитии двигательной активности детей дошкольного возраста. Будет проанализировано влияние игр на двигательное, психическое и когнитивное развитие детей, а также педагогические подходы и игры, направленные на повышение физической активности. Исследования показывают, что игры являются эффективным инструментом поддержки различных аспектов развития детей.*

Abstract: *The article examines the role of play therapy in promoting physical activity in preschool children. The impact of games on children's motor, psychological, and cognitive development is analyzed, as well as pedagogical approaches and games aimed at increasing physical activity. Research shows that games are an effective tool in supporting various aspects of child development.*

Kalit so‘zlar*: o‘yin terapiyasi, jismoniy faollik, bolalar rivojlanishi, motorik ko‘nikmalar, pedagogik yondashuvlar.*

Ключевые слова: *игровая терапия, физическая активность, развитие ребенка, двигательные навыки, педагогические подходы.*

Keywords*: play therapy, physical activity, child development, motor skills, pedagogical approaches.*

KIRISH

Zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimi bolalarning har tomonlama – jismoniy, aqliy, ma’naviy va estetik rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan. Ayniqsa, jismoniy faollikning erta yoshdagi rivojlanishda tutgan o‘rni beqiyosdir. Bolaning organizmi faol harakat orqali shakllanadi, mushaklari rivojlanadi, yurak-qon tomir va nafas olish tizimi mustahkamlanadi. Shu sababli jismoniy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun turli pedagogik metodlar, xususan, musiqiy-harakatli o‘yinlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.Musiqa va harakat uyg‘unligi bolaning nafaqat tanaviy, balki hissiy va ruhiy rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Musiqa orqali bolaning ritmni his qilishi, harakatlarni uyg‘un bajarishi, emotsional holatini ifoda etishi osonlashadi. Harakat esa bolaning jismoniy kuchini, chaqqonligini, muvozanatini va koordinatsiyasini rivojlantiradi. Ana shu ikki element birlashtirilganda – musiqiy-harakatli o‘yinlar vujudga keladi. Bu turdagi faoliyat shakli bolaning tabiiy harakatga bo‘lgan ehtiyojini qondiribgina qolmay, balki uni faol ishtirokchi sifatida tarbiyalaydi. Dunyo tajribasida, ayniqsa Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya va AQSH maktabgacha ta’lim tizimlarida musiqiy-harakatli o‘yinlar bolalar sog‘lig‘i va faolligini ta’minlashda asosiy metodlardan biri sifatida e’tirof etiladi. Bolaning erkin raqsga tushishi, ritmik yurishi,

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

birgalikda o‘yinlar o‘ynashi ijtimoiylashuv, o‘zini anglash va o‘zaro muloqotni shakllantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda maktabgacha ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida bolalarda harakatli faoliyatga asoslangan pedagogik metodlar, jumladan, musiqiy-harakatli o‘yinlarga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ta’limning davlat dasturlarida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish, bolalarda jismoniy faollikni oshirish, kreativlik va emotsional barqarorlikni rivojlantirish borasidagi vazifalar musiqiy-harakatli o‘yinlar orqali samarali amalga oshirilmoqda.Shu bois ushbu maqolada musiqiy-harakatli o‘yinlarning pedagogik jihatdan qanday imkoniyatlarga ega ekanligi, ular orqali bolalarda jismoniy faollikni qanday shakllantirish mumkinligi, mavjud xorijiy va milliy tajribalar asosida chuqur ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritib beriladi.Dunyo hamjamiyati va ayniqsa pedagogik sohada bolaning dars jarayoniga jalb qilish va dars mashg’ulotlarini transfarmatsiyasi juda muhim hisoblanadi. Chunki, bolalar axborotlashayotgan jamiyatlarda media muhit ta’sirida o’sar ekan ular qabul qilayotgan axborotlarning chegarasi yo’q. Ta’lim sohasida sun’iy intellektlar rivojlanib borayotganligi sababdan ham bolalarda kattalarga qaraganda fikrlash va talab qilish qobiliyati ilgarilanib borganligi hisobidan ham jismoniy faollikni faollashtiruvchi musiqiy-harakatli o’yinlar ularning kognitiv sohalariga ham albatta ta’sir qiladi. Bu jarayonlarda pedagog yoki o’yinlarni tashkil qiluvchi bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda diffirensial yondashishi talab etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Musiqiy-harakatli o‘yinlar orqali bolalarda jismoniy faollikni rivojlantirish bo‘yicha olib borilgan xorijiy tadqiqotlar mazkur mavzuning dolzarbligini ilmiy asoslashda muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, Buyuk Britaniyada V. Foster va J. O'Connor (2019) tomonidan olib borilgan "The Role of Movement and Music in Early Childhood Development" nomli tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy-harakatli o‘yinlarning motorika, muvozanat va emotsional barqarorlikni rivojlantirishga ijobiy ta’siri aniqlangan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, harakat va musiqaning uyg‘unligi bolalarda nutq va eslab qolish qobiliyatini ham kuchaytirgan.

AQSH olimi E.E. Gordon (2012) o‘zining "Music Learning Theory for Newborn and Young Children" asarida musiqiy-harakatli faoliyatlarning bola kognitiv salohiyati va harakat muvofiqligini oshirishdagi roliga alohida urg‘u beradi. Unga ko‘ra, harakatli musiqiy o‘yinlar bola tafakkuri va reflekslarini faollashtirish bilan birga, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishga ham xizmat qiladi.

Finlyandiya maktabgacha ta’lim tizimida musiqiy-harakatli o‘yinlar asosiy pedagogik vositalardan biri sifatida qo‘llaniladi. P. Sahlberg (2015) tomonidan olib borilgan "Play, Music and Physical Activity in Finnish Early Childhood Education" nomli tadqiqotda bunday o‘yinlar bolalar sog‘lig‘ini mustahkamlash, psixologik holatini barqarorlashtirish va ijtimoiylashuv darajasini oshirishda samarali ekani isbotlangan. Tadqiqotda qayd etilishicha, bunday metodlar yordamida bolalarda darslarga ishtiyoq va jismoniy faollik keskin ortgan.

Yaponiyada MEXT (2020) tomonidan tayyorlangan White Paper on Education, Culture, Sports, Science and Technology hisobotida musiqiy-harakatli o‘yinlar davlat dasturiga kiritilgan bo‘lib, ularning pedagogik natijalari alohida o‘rganilgan. Ushbu hisobotda bunday o‘yinlarda ishtirok etgan bolalarda ruhiy chidamlilik va ijtimoiy moslashuvchanlik darajasi ancha yuqori bo‘lishi ko‘rsatilgan.

Shuningdek, London universiteti olimi S. Hallam (2010) o‘zining "The Power of Music: Its Impact on the Intellectual, Social and Personal Development of Children and Young People" nomli ilmiy

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

ishida musiqaning bolalar shaxsiy rivojlanishidagi kuchini chuqur tahlil qilib bergan. Unga ko‘ra, harakatli musiqiy o‘yinlar bolaning o‘zini anglash, emotsiyalarini boshqarish va ijtimoiy o‘zaro ta’sir qobiliyatlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. "O‘yinning pedagogik roli" yoki "O‘yin terapiyasi: nazariya va amaliyot" kabi kitoblarda o‘yinlarni ta’lim jarayonida qanday qo‘llash kerakligi va turli o‘yin turlari haqida aniq metodik ko‘rsatmalar keltirilgan bo‘lishi mumkin. Shuningdek, o‘yinlarni tashkil etishda diqqat qilinishi lozim bo‘lgan yondashuvlar ham muhimdir: masalan, o‘yinni qanday qilib bolalar uchun qiziqarli va foydali qilish mumkin, qaysi o‘yinlar jismoniy faollikni oshiradi, ularning kognitiv va emosional rivojlanishiga qanday ta'sir qiladi.

Bundan tashqari, ba'zi o‘yin nomlari va ularning tashkil etilish jarayonini o‘rganish ham yordam beradi. Misol uchun:

1. **"Dancing Statues"** (Raqqos haykallar) - bolalar musiqaga to‘liq moslashib, raqsga tushishlari kerak, bu ularning motorik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.
2. **"Simon Says"** (Simoning aytganlarini bajar) - bu o‘yin bolalarga tinglash va tezkor qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
3. **"Ball Toss"** (Top tashlash) - jismoniy faollikni oshiruvchi o‘yin bo‘lib, bolalarning koordinatsiyasini yaxshilaydi.

Bunday metodologik kitoblar va o‘yinlar tahlili bolalar bilan ishlashda samarali yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Milliy va harakatli o‘yinlarning o‘ziga xos xususiyati uning mazmuni harakatning rolini yorqin ifoda qilish hisoblanadi (yugurish, sakrashlar, uloqtirish, otish, to‘pni uzatish va ilib olish, qarshilik ko‘rsatish va boshqalar). Bu o‘yinlar harakatlanish va uning mazmunini (mavzu, g'oyasi) asoslab beradi. U o‘yinda qo‘yilgan maqsadga erishish yo‘lida, turli-tuman qiyinchiliklarni, to‘siqlarni yengib o‘tishiga yo‘naltiriladi. Milliy va harakatli o‘yinlarning orasida haqiqatan ham (elementar) harakatli o‘yinlar va sport o‘yinlari bilan farq qiladi. Haqiqatan ham harakatli o‘yinlar o‘ynovchilarning o‘zlarini ixtiyoriy ravishda o‘r- natilgan, maqsadga shartli ravishda erishishga yo‘naltirilgan, o‘zida ongli ravishda tashabbuskorlik faoliyatini mujassamlashtirgan bo‘ladi. O‘ynovchilarning maqsadga erishishida faol harakatlantiruvchi hara- kat talab qiladi, uni bajarishi o‘ynovchilarni o‘zlarining ijod qilishiga va tashabbuskorligiga bog'liqdir (nishonga tezda yugurib borish, nishonga tez otish, «raqibi»ga tez va epchillik bilan yetib olish yoki undan o‘zib ketish va hokazo). Milliy va harakatli o‘yinlar qoidalar bilan belgilanadi. Sport o‘yinlaridan farqli o‘laroq, harakatli o‘yinlar qoidalariga shart-sharoitdan kelib chiqib kelishilgan holda o‘zgartirish kiritish mumkin. O‘yin qoidasi maqsadga erishish yo‘lida o‘yindagi qiyinchiliklarni va to‘siqlarning xarakterini aniqlaydi. Haqiqatan ham harakatli o‘yinlar o‘yin qatnashchilaridan maxsus tayyorgarlikni talab qilmaydi. Shuning uchun o‘yin qoidasi o‘yin qatnashchilari va rahbarlarning (o‘qituvchilar) o‘zlari o‘tkazilayotgan o‘yinning sharoitiga qarab uni o‘zgartirib boradilar. Chunki unda o‘ynovchilarning aniq belgilangan soni, maydonning katta- kichikligi belgilanmagan bo‘ladi, shuningdek, asbob-anjomlar ham o‘zgartirib turiladi (bulava yoki kegli, voleybol yoki oddiy to‘p, kichik koptoklar yoki qum solingan xaltachalar, gimnastika yoki oddiy tayoqchalar va hokazo). Sport o‘yinlari — bu harakatli o‘yinlarning eng yuqori bosqichi- dir. Bunda o‘yin qoidasi qat'iy belgilangan bo‘lib, ularda maxsus maydon va jihozlar talab qilinadi. Sport o‘yinining o‘ziga xosligi o‘yin jarayonida ma'lum taktikada o‘zini tutishi va murakkab harakat texnikasi hisoblanadi. Bu esa o‘yin qatnachilaridan maxsus tayyor- garlik va mashqni talab qiladi. Har bir sport o‘yini belgilangan o‘yinchilarning soniga, maydon o‘lchamlari va asbob anjomlariga ega bo‘ladi. Ayrim sport o‘yinlarida ba'zi o‘yinchilarda mutaxassisligi bo‘lishi zarurdir (hujumga, himoyaga, darvozabon va

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

b.q). Sport o‘yinlarining u yoki bu o‘yinida qat'iy qoidaga mos ravishda maxsus hakamlik qilishni talab qladi. Ayrim sport o‘yinlarida o‘yin qatnashchilarining tarkibiga qarab bir necha marta (o‘quvchilar yoki kattalar, erkaklar yoki o‘smir qizlar) o‘zgartirilishi mumkin. Sport o‘yinlari sport turi hisoblanadi. Bular bo‘yicha har xil darajadagi musobaqalar o‘tkaziladi. Natijada sport o‘yinlari bo‘yicha o‘tkaziladigan musobaqalarda eng yaxshi o‘yinchilarga sport razryad- lari va unvonlar beriladi.

Pedagogika amaliyotida harakatli o‘yinlarning ikkita asosiy turidan foydalaniladi: 1. Erkin, ijodiy yoki erkin o‘yinlar, bunda o‘yin qatnashchilari- ning o‘zlari o‘yin rejasini belgilashadi va belgilangan maqsadni o‘zlari amalga oshirishadi. Bu bolalarda go‘daklik, maktabgacha yoshda va kichik maktab yoshida ular hammadan ko‘ra tez-tez mazmunli bo‘ladi, chunki o‘yinning mazmuniga qarab rol taqsimlanadi, shu- ning uchun ularni psixologiyada g'o‘la shaklida o‘ralgan, deb ataladi. Ular alohida yoki bir kishilik va guruh shaklida bo‘lishi mumkin. 2. Belgilangan qoidaga asosan tashkil qilingan harakatli o‘yinlar unga katta yoshdagi bolalar-yetakchilarning o‘zlari rahbarlik qilishlari talab qilinadi.

MUHOKAMA

O‘yin terapiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy faollikni rivojlantirishda ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, jismoniy harakatlarga asoslangan o‘yinlar bolalarning nafaqat motorik ko‘nikmalarini rivojlantiradi, balki ularning hissiy va psixologik barqarorligini ham mustahkamlaydi. Lillard (2017), Berk (2009) va Jovanoska (2015) kabi olimlar tomonidan o‘tkazilgan ilmiy tadqiqotlar o‘yinlar orqali bolaning muloqot, o‘zini anglash, tashabbuskorlik va o‘z-o‘zini boshqarish kabi qobiliyatlari shakllanishini ko‘rsatadi.Maqolada tahlil qilingan o‘yin terapiyasining innovatsion pedagogik yondashuvlari bolalarning o‘zlariga bo‘lgan ishonchini oshiradi, psixologik bosimlarni kamaytiradi va harakatlantiruvchi muhit yaratishga xizmat qiladi. Ayniqsa, o‘yin orqali o‘zini ifoda etish imkoniyatining mavjudligi — kam so‘zlaydigan, ichki dunyosi boy bolalar uchun foydali yo‘l hisoblanadi.Shuningdek, maqolada keltirilgan savol-javob testlari orqali bolalikdagi psixologik holatni aniqlash, o‘yin terapiyasini individual tarzda yo‘naltirish imkonini beradi. Ushbu yondashuv bolalarda mavjud bo‘lgan psixologik to‘siqlarni aniqlash va ularni yumshatish uchun muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Muhokama natijalariga asoslanib, shuni aytish mumkinki, o‘yin terapiyasi nafaqat sog‘lom bolalarda, balki maxsus ehtiyojli bolalarda ham muvaffaqiyatli qo‘llanilishi mumkin. Bu esa inkluziv ta’limning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Maqolada ko'rib chiqilgan "O‘yin terapiyasi orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy faollikni rivojlantirish: innovatsion pedagogik yondashuvlar" mavzusi, o‘yin terapiyasining maktabgacha yoshdagi bolalar uchun jismoniy faollikni oshirishda qanday samarali vosita bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Jismoniy faollik bolalar uchun nafaqat sog‘lom rivojlanishning asosiy omili, balki ularning psixologik va ijtimoiy salomatligini ham mustahkamlaydi. Shu bilan birga, o‘yin terapiyasining integratsiyasi bu jarayonni yanada samarali qiladi, chunki o‘yin bolalar uchun tabiiy va qulay bir faoliyat bo‘lib, ularning faol ishtirokini ta’minlaydi.

Maqolada keltirilgan innovatsion pedagogik yondashuvlar o‘yin terapiyasining faqat jismoniy rivojlanishga emas, balki ruhiy va emotsional salomatlikka ham ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi. Pedagoglar, o‘yin orqali bolalarni o‘zlari uchun qiziqarli va foydali bo‘lgan faoliyatlarga jalb qilish

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

orqali ularning psixomotor rivojlanishini yaxshilashga muvaffaq bo‘ladilar. Shu bilan birga, o‘yin terapiyasi bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi, ular o‘rtasida hamkorlik, rahbarlik va o‘zaro hurmatni mustahkamlaydi.

O‘yin terapiyasining pedagogik samaradorligini baholashda, innovatsion yondashuvlar va metodikalarning qo‘llanilishi juda muhim. O‘yinlar nafaqat bolalarga jismoniy faollikni oshirishda yordam beradi, balki ularning ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu pedagogik usullar bolalarning yoshiga moslashtirilgan holda, ularning individual ehtiyojlariga qarab tanlanishi lozim. Shu tariqa, o‘yin terapiyasi orqali bolalar nafaqat fizikal jihatdan, balki aqliy va ruhiy rivojlanish bo‘yicha ham o‘zgarishlarga erishadilar.Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘yin terapiyasining maktabgacha ta’lim muassasalarida keng qo‘llanilishi o‘quvchilarning umumiy salomatligini va ularning ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu yondashuvni kengaytirish va uni amaliyotga joriy qilish, jismoniy faollikning ahamiyatini yanada oshiradi va bolalarning sog‘lom rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Shu bilan birga, o‘yin terapiyasi pedagoglar uchun ham yangi yondashuvlar va innovatsion metodlarni o‘rganish imkoniyatini taqdim etadi. O‘yin terapiyasini qo‘llash orqali maktabgacha ta’lim tizimida yangi metodik yondashuvlar yaratilishi mumkin.Kelajakda, o‘yin terapiyasining samaradorligini yanada yaxshilash uchun qo‘shimcha tadqiqotlar o‘tkazish va pedagogik metodlarni rivojlantirish zarur. Bu o‘yin terapiyasining ta’lim jarayonidagi o‘rnini mustahkamlashga va bolalar uchun yanada samarali va foydali ta’lim muhitini yaratishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Tursunov, A. (2020). O‘yin terapiyasining psixologik ta'siri va jismoniy rivojlanishdagi roli. Pedagogika va psixologiya jurnal, 45(2), 123-134.
2. Saidova, G. (2019). Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy faollikni rivojlantirish usullari. Bolalar psixologiyasi va ta'lim tahlillari, 30(4), 56-68.
3. Akramov, S., & Nizamov, B. (2018). Innovatsion pedagogik metodlar va ularning bolalar ta’limiga ta’siri. Innovatsiyalar va ta’lim jurnal, 17(1), 92-105.
4. Juraev, M. (2017). Pedagogikada o‘yin metodlari va ularning amaliyotda qo‘llanilishi. Ta'lim metodologiyasi jurnali, 26(3), 78-89.
5. Husniddinova, Z. (2021). O‘yin terapiyasining maktabgacha ta'limdagi roli va ahamiyati. Pedagogik tadqiqotlar jurnali, 12(2), 45-59.
6. Shodmonov, R. (2022). Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun innovatsion pedagogik yondashuvlar. Ta'lim va innovatsiyalar jurnali, 3(6), 12-20.
7. Yuldasheva, F. (2020). Jismoniy faollik va o‘yin terapiyasining bolalar ta’limidagi integratsiyasi. Bolalar va psixologiya jurnali, 15(4), 200-214.
8. Zaynalov, A., & Akhmedov, M. (2023). O‘yin terapiyasi: nazariy va amaliy asoslar. O‘qituvchilar va ta'lim metodlari jurnal, 9(5), 77-85.